VLASTENCI A KOSMOPOLITÉ

(Richard Jan Hons, listopad 2026)

V historii mívalo vlastenectví pevné místo na slunci. Pramenila z něj sounáležitost národa. Vlastenectví vždy pomáhalo národům přežít těžké doby a znovu se vzchopit.

Ostatně ukázkovým příkladem je rozkvět českého vlastenectví v 19. a 20. století. Po dlouhém období germanizace a násilné rekatolizace po bitvě na Bílé Hoře přišly josefínské reformy, které odstartovaly české národní obrození. Bylo to zlaté období v naší historii, kdy se český jazyk, kultura, vzdělanost a technická úroveň staly špičkou v rámci habsburské monarchie. Přes náboženskou svobodu, kterou zaručoval toleranční patent, se počet kališníků, tedy křesťanů přijímajících podobojí, nikdy nesrovnal se situací v předbělohorském období. Jan Ámos Komenský, poslední biskup Jednoty bratrské, by z toho byl smutný!

Ani v rozhodovací emancipaci českého národa jsme neuspěli. Je těžké soudit, zda to bylo dobře nebo špatně. Budoucí události ukázaly, že postrádáme vůdce, kteří by chtěli a dokázali hájit české zájmy. Zdá se, že velmi dobře to chápal Palacký, který viděl naše místo v rakouskouherském mocnářství. Dokonce prohlásil, že, pokud by ho nebylo, museli bychom si jej vytvořit. V této mnohonárodnostní říši se lidem a národům nežilo až tak špatně, jak se někdy tvrdí. Nebývalý rozvoj českých zemí je toho dokladem.

Na dvoře ve Vídni se sice mluvilo německy a v Budapešti maďarsky, nicméně v mocnářství byli zdaleka nejvíce zastoupení Slované. Ti cítili sounáležitost a snažili se spolupracovat. V této souvislosti mohu připomenout Slovanský sjezd, který se konal roku 1848 v Praze. Jednou z hlavních figur setkání byl právě Palacký, který razil teorii austroslavismu. Naopak rozhodně v otevřeném dopise odmítl účast na Frankfurtském sněmu, protože jasně cítil toxicitu spojení s Němci, s nimiž jsme v historii měli vždy nemalé potíže. Opět prozíravý postoj! Dobře víme, jak dopadli Polabští Srbové!

Trochu jsem zabředl do historie, ale některé skutečnosti si je dobré připomínat. Zkrátka vlastenectví mělo v srdcích většiny lidí své nezastupitelné místo. Před několika málo desítkami let začalo u nás docházet k plíživé změně. Nenápadně se začaly prosazovat myšlenky kosmopolitismu, fenoménu, jenž spíš než ze srdce vyvěrá z rozumu a chladného pragmatismu. Je milý mocichtivým a majetkuchtivým jedincům.

Kosmopolitismus odmítá silnou vazbu na vlastní národ, jazyk, kulturu, rodnou zemi. Kosmopolita se cítí době tam, kde se mu nabízejí výhody, kde se má dobře. Pojmy vlast a otčina jej neoslovují. Je doma všude a nikde. Myšlenka nikterak nová! „*Ubi bene, ibi patria*,“ jak praví latiník. Tedy „*Doma je tam, kde je dobře.*“

Nová doba tomuto postoji nahrává. Angličtina se stala univerzálním dorozumívacím jazykem po většině světa. Je vcelku primitivní, takže komunikace mezi lidmi různého původu je možná bez náročného učení sofistikovanějších jazyků. Jako „*lingua franca*“ měla kdysi v Evropě úlohu latina, ale bohužel se omezovala na vcelku úzkou skupinu vzdělanců. Co si budeme namlouvat, naučit se latinsky není tak snadné a prostý lid k tomu stejně neměl moc příležitostí.

Kosmopolitismus nepodporuje pouze nebývalé rozšíření angličtiny, na jehož počátku stály úspěšné imperiální ambice Velké Británie. Podporují jej i gigantické nadnárodní firmy, které mají

působnost po celém světě a konkurenční malé podniky nemilosrdně likvidují, aby jim náhodou nelezly do zelí. Svou roli dále hraje současná propojenost světa. Nikdy nebylo snazší se dostat z libovolného místa země na jiné! Stejně tak je jednoduché kdykoliv s kýmkoliv na dálku komunikovat, a je jedno, kde se zrovna nalézá. Můžeme mu posílat obrázky, videa, dokumenty či platby pomocí internetové sítě, která si již omotala celou zemi jak pavouk mouchu. Do výroby, zemědělství i administrativy se zavádějí robotické systémy a stroje. Je méně nutné se potkávat naživo, je méně činností, při nichž je třeba reálná lidská ruka. Ať se člověk vrtne, kam chce, všude narazí v obchodech prakticky na ty samé výrobky.

Co si budeme namlouvat, kosmopolitismus vyrazil na válečnou stezku světem. Stoupenců již má dost. Zda vyhraje na celé čáře je otázka. Má velké ambice. Chce demontovat národní státy, vymazat národní jazyky, místní kulturu i zvyky. Unifikace, to je jeho heslo!. Dnes má k dispozici tak populární umělou inteligenci, která by mohla časem všechno řídit. A příkazy by jí dávalo pár vychytralých jedinců, kteří by ji řídili. O takové moci by si dávní imperátoři mohli nechat zdát! Osud běžného jedince by byl podobný osudu zvířátka chovaného v zoologické zahradě. Pokud by nezlobil, a nechtěl se dostat z klece a dělat si věci po svém, tak by se měl celkem dobře. Tragédie je, že mnohým by to vyhovovalo. Mě taková představa upřímně děsí a doufám, že v tom nejsem sám!

Pravým opakem kosmopolitismu je vlastenectví a patriotismus, které podporují a zdůrazňují rozmanitost, rozdílnosti, osobitosti. Vlastenectví není prvoplánově pragmatické, nýbrž vychází ze srdce. Je určováno tím, kde a z jakých kořenů jsme se narodili. To je dáno vyšší mocí. Sami si to rozhodnout nemůžeme. Někdo s tím, kde se narodil a kde žije není v pohodě. Potřebuje stále změnu, něco jej pohání z místa na místo. V této souvislosti si vzpomenu na podivuhodný osud Čeňka Paclta. Narodil se v roce 1813 v Turnově. Vyučil se mydlářem a později brusičem drahých kamenů. Odplul do Ameriky, kde sloužil v armádě. Procestoval Austrálii, Nový Zéland, část Asie a jižní Afriku, kde se živil jako zlatokop a hledač diamantů. Štěstěna mu nikdy nepřála tolik, aby zbohatl. Umřel v roce 1887 v Kiskammě u řeky Vaal. Určitě měl pestrý život, zda i šťastný, těžko soudit. Přes svou povahu světoběžníka se Čeněk Paclt nikdy zcela neodrodil, nezapřel svůj původ. Několikrát se do Čech vrátil a celý život si s lidmi ve své české vlasti dopisoval. Nebyl tedy typickým kosmopolitou.

Moderní kosmopolité obvykle vstupují do anonymního světa nadnárodních společností a snaží se oprostit od svých kořenů. Myslím, že mnohým to nejde, i když se snaží. Stávají se cizinci ve vlastní zemi, ale nedokáží ji vymazat ze svého srdce. Jsou z toho zmatení, a myslím i nešťastní, ale malují si na růžovo svou oslnivou kariéru, která je dozajista čeká.

Vysněné ideály a zářné představy máme všichni. Často jsou zahalené do opiového závoje a neberou v potaz niternou podstatu snílka. Výstižně to charakterizuje Hercule Poirot v jedné z knížek Agaty Chritie: „*Příteli, střezte se chvíle, kdy se vyplní vaše sny.*“

Bůh před nás na životní pouti staví různé křižovatky, kdy nezbývá, než se nějak rozhodnout. Některá rozcestí jsou klíčová. „*Vlevo nebo vpravo?*“ Na odpověď, někdy snadnou, jindy obtížnou, je každý sám. Jsou před námi dva směry, dva různé životní osudy. Vše je v našich rukách. To platí i o vlasti a o národu. Můžeme zůstat v životě věrní rodným kořenům anebo je popřít, vzdát se jich a stát se moderními anonymními světoobčany. Svět kolem nás se polarizuje a zdá se, jako by staré hodnoty již neplatily. Mějme na paměti, že i nejkrásnější jablko může být uvnitř shnilé.